

Burgerschap: kans om onderwijs te vernieuwen

Iedereen weet dat burgerschap belangrijk is. Juist in tijden van polarisatie, wantrouwen en snelle meningsvorming is het essentieel dat leerlingen leren samenleven, luisteren en hun eigen oordeel vormen. Toch vinden scholen het soms lastig om burgerschap duurzaam te verankeren in hun onderwijs. Binnen het Masterplan basisvaardigheden helpt het ministerie van OCW scholen om daar verandering in te brengen.

De kunst is burgerschap niet te zien als project, maar als onderdeel van de schoolcultuur

Tekst
Marco van den Berg

Foto
Erwin Winkelman
Fotografie

Het Masterplan is een vijfjarig programma dat scholen ondersteunt bij het versterken van vier basisvaardigheden: taal, rekenen-wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap. Scholen kunnen een subsidie aanvragen en werken vervolgens twee jaar lang aan een verbeterplan. Daarbij krijgen ze hulp van onderwijscoördinatoren van OCW, die de brug slaan tussen beleid en praktijk. Zij ondersteunen scholen met één-op-één-bezoeken en begeleide leernetwerken om het onderwijs in de basisvaardigheden op een *evidence-informed* manier te verbeteren.

Marije den Dulk en Angèlica Pardoen zijn twee van die coördinatoren. Den Dulk richt zich op het primair en (voortgezet) speciaal onderwijs, Pardoen op het voortgezet (speciaal) onderwijs. Bij één-op-één-bezoeken begint hun werk bij de scholen die van de inspectie een onvoldoende kregen. Op scholen waar het burgerschapsplan nog in de kinderschoenen staat, ontstaat soms weerstand. Scholen zien het snel als een moetje van de inspectie, merkt Den Dulk. "Maar als we het gesprek anders insteken, verandert de sfeer." De onderwijscoördinatoren komen niet met een oordeel, maar met vragen, zegt ze. "Wat willen jullie leerlingen meegeven? Waar staat deze school voor? Wie zijn de leerlingen die hier rondlopen? Dan gaat het over de bedoeeling van onderwijs. Dat gesprek geeft energie."

Pardoen herkent dat. "In het vo hebben de meeste scholen wel een visie op burgerschap, maar vaak blijft het hangen bij een paar enthousiaste leraren in de mens- en maatschappijhoek. De uitdaging is om er iets van het héle team van te maken. Pas dan ontstaat samenhang. Ik zeg vaak: het is niet iets dat erbij komt, het is iets dat alles doordringt."

De kunst is burgerschap niet te zien als project, maar als onderdeel van de schoolcultuur. "Dan wordt een herstelopdracht geen straf, maar juist een kans", zegt Pardoen. "Een joker om het onderwijs opnieuw uit te vinden."

Van populatie naar plan

In het primair onderwijs begint dat volgens Den Dulk bij de populatie. Een school in een dorp met veel nieuwkomers heeft andere vragen dan een school in een Vinex-wijk. "Dus ook hier geldt: je moet goed weten wie de leerlingen zijn. Dat vraagt om een inhoudelijk gesprek binnen het team." Dat gesprek schept verbinding. Het is inhoudelijk  n goed voor de teamspirit."

Daarna volgt de vertaalslag naar beleid en praktijk. "Veel scholen doen al veel aan burgerschap, maar vaak ad hoc", zegt Den Dulk. "Pannenkoeken bakken met ouders is leuk, maar past dat binnen jullie visie? Of past iets anders beter bij jullie leerlingen? Als teams die koppeling eenmaal zien, ontstaat er vanzelf meer samenhang."

Voor het voortgezet onderwijs ligt de uitdaging elders, vult Pardoen aan. "Daar gaat het vaak om het verbinden van secties. Hoe zorg je dat burgerschap niet alleen bij maatschappijleer ligt, maar ook in natuurkunde, kunst of economie terugkomt? Dat vraagt om samenwerking en afstemming. Wij helpen teams om dat proces planmatig op te zetten en te evalueren. Daarvoor gebruiken we instrumenten uit het Masterplan, zoals de interventiekaart (zie QR-code) – een verzameling van wetenschappelijk onderbouwde aanpakken en hulpmiddelen."

Brug tussen beleid en praktijk

De OCW-coördinatoren werken *evidence-informed*. Pardoen: "Dat betekent dat we gebruikmaken van kennis uit onderzoek en uit de praktijk, en dit altijd vertalen naar de context van de school. Een theoretisch model heeft pas waarde als het aansluit bij de realiteit van de klas." Ook brengen ze scholen met elkaar in contact. "In de begeleide leernetwerken zien we dat teams veel van elkaar leren", vertelt Den Dulk. "Ze herkennen elkaars worstelingen en delen oplossingen. Dat werkt vaak beter dan een handleiding."

Dat burgerschap soms gevoelig ligt, ontkennen ze niet. "Polarisatie is een serieus thema", zegt Pardoen. "Niet iedere leraar voelt zich veilig of bekwaam om daarover in gesprek te gaan. Toch hoort het bij goed burgerschaps-onderwijs. Het gaat behalve over meningen, ook over leren denken, luisteren en vragen stellen."

In de begeleide leernetwerken zien we dat teams veel van elkaar leren

Volgens Den Dulk is dat precies waarom ook de ondersteuning vanuit het Expertisepunt Burgerschap zo belangrijk is. "Scholen vinden daar bijvoorbeeld het aanbod van trainingen voor het voeren van schurende gesprekken. Daarmee geef je leraren het vertrouwen om ook lastige thema's niet uit de weg te gaan."

Na twee jaar begeleiding nemen de onderwijscoördinatoren afscheid van een school. Wat blijft er dan hangen? "Het mooiste moment", zegt Pardoen, "is als het kwartje valt. Als mensen letterlijk opveren, het gesprek levendig wordt en je merkt: ze hebben de geest gekregen. Dan zie je dat het onderwerp niet langer voelt als een verplichting, maar als iets van henzelf."

Den Dulk knikt: "Soms ben ik na een eerste gesprek heel benieuwd wat ze ermee doen. En dan kom je een paar maanden later terug, en blijkt dat ze enorme stappen hebben gezet. Dat ze burgerschap echt omarmen. Dan weet je: het werkt. En het mooiste is als een school zegt: 'We hebben er zin in gekregen'."

Scan de QR-code voor de interventiekaart

